

BRIMBLE, L. J. F.—MAY, FREDERICK J.: *Social Studies and World Citizenship. A Sociological Approach to Education.* London, 1943. Macmillan, XII + 158 l.

A második világháború alatt angolszász nyelvterületen a pedagógiai irodalom hatalmasan megnövekedett. Ez érthető jelenség, hiszen két világméretű háború egy emberöltő alatt, a demokrácia válsága, a válság leküzdésének problémája, a világ jövőjének sorsának alakítása, — mindezek a kérdések szándékoltan és akaratlanul a nevelői problematikára utalnak, az új és jobb ember kialakításának feladatát idézik. Az emberiség nagy kataklizmái törvényszerűen vetítik ki magukból az új társadalom és a megújodott ember képét, — s ugyanilyen törvényszerűséggel visznek a nagy válságból megváltást kereső, túlkompenzált remények a neveléstől minden társadalmi baj orvoslását váró pedagógiai utópizmushoz.

Minden pedagógiai utópizmus alaptévedését az adja, hogy nevelés és társadalom viszonylatának természetét szem előtt téveszti: nem hajlandó tudomásul venni, hogy a nevelés a társadalom funkciója, s ezért azt hiszi, hogy a társadalom életét a nevelés egészen alapvető módon átalakíthatja.

Ezt a túlságosan felfokozott reményt táplálja a nevelés munkájával szemben a két szerző könyve is. A háború után — mondják — új demokráciának kell kialakulnia, amelyet minden egyes polgár akarata épít, minden egyes ember egyéni felelőssége hordoz. Az állampolgári nevelés hagyományos koncepciója immár meghaladott dolog akkor, amikor a modern technika vívmányai a világot oly szűk térre szorították össze: az a közösség, amely számára a nevelés az új embert kiformálja, az a közösség, amelyet tehát most a nevelésnek kell *megteremtenie*, a világ szabad népeinek az egyes nemzetek fölött álló világpolgári közössége. A világpolgárság nem ellenkezik az állampolgársággal és a nemzeti érzéssel, hanem mintegy föléje boltozódik ezeknek. Hiszen a jó állampolgár fogalmát az teszi, hogy „ügyeit annak a közösségnek a szempontjait szem előtt tartva intézi, amelynek maga is tagja, és tevékeny, valamint értelmes együttműködést vállal társaival a közös érdekében“. A közjó pedig ma már csak mint az egész emberiség üdve szolgálható: a kicsinnyé lett világban a részérdekek szolgálata feltétlenül egyoldalú sovinizmusoz és újabb világgataklizmákhoz vezet.

A nemzetközi együttműködésnek kulturális, jóléti, társadalompolitikai és munkásvédelmi téren már a két világháború közötti időben is számos biztató szervezete alakult; valamennyi között eszméileg a legszebb, s a világpolgárság gondolatát mintegy csirájában, a leghelyesebb úton mutatja a Népszövetség. Ezen az alapon a világpolgárra való nevelés tehát olyan munkát jelent, „amely valamennyi nép között a demokrácián alapuló békés és megértő együttműködést mozdítja elő“. Hiszen „az igazi demokratikus eszmények győzelmének a nemzetek közötti együttműködés elengedhetetlen feltétele“. A világpolgárság az állampolgárságon épül, jó állampolgár pedig csak a teljesen kibontakoztatott, szabad *egyéniség* lehet. „Az igazi demokráciának az egyén szabad és teljes kialakulását kell biztosítania; ez a kialakulás pedig csak akkor lehetséges, ha az egyik állam polgári szabadon együttműködhetnek a másikéival, mert az igazi individualizmus csakis ezen az úton bontakozhatik ki.“ A nevelésnek tehát szabad, független és tisztán gondolkodó polgárokat kell formálnia, meg kell tanítania az embereket a békés együttélés művészetére, valamint arra, hogy miként használják fel a tudomány vívmányait az egész emberiség javára. A közösség szempontjainak ily módon az egész nevelés középpontjában kell állniok; a nemzeti és általános emberi szempontoknak az iskolai oktatás valamennyi tárgyában első helyet kell biztosítani. Hogy azután az ismeret tette, a belátás cselekvéssé konvertálódjék, — ennek biztosítása már a nevelői művészet munkája.

A könyv, elvi megállapításai után, azt mutatja be, miként érvényesülhetnek a „világpolgárság“ szempontjai az egyes tárgyak tanításában (az irodalmi, természettudományi, történeti és földrajzoktatásban), valamint a vallásos, erkölcsi, nemi, művészi és testi nevelésben. Kitér a világnyelv kérdésére is, amikor is szót emel az eszperantó mellett és a „basic english“ ellen.

Mindezekre a részletkérdésekre azonban már nem térhetek ki. Inkább a koncepciót magát akartam bemutatni, hogy láthassuk, mint gyökerezik e szerzők pedagógiai utópizmusára — légersen térben járó társadalmi ideológiájukban. Világpolgárt nevelni a társadalmi probléma megkerülésével, mintegy a megoldatlanul hagyott szociális kérdés fölött, demokráciáról szólni a demokrácia reális talajban gyökeröző fogalmának tisztázása nélkül, új embert akarni és új közösséget a gazdasági problémák megoldásának vágya nélkül, — mindez nyilvánvaló módon naív, talaj-

talán vállalkozás. Individualizmus és kollektívizmus kérdésének *merev* szembeállítása, a közösségnek szabad egyénekből való származtatása pedig egyenest a Hobbes—Rousseau-féle naív racionalista szociológiai szemléletet idézi. A világ problémáit aligha oldhatjuk meg, — ha a világ igazi bajai előtt behúnyjuk szemünket. Ilymódon a szerzők minden reménye illúzió, minden elvi állítása tetszetős, szépenhangzó, ám — üresen kórigó frázis.

Faragó László.

HEATON, H. M.: *Home Training for Young Children*. London, é. n. Pitman, 143 l.

Elmélet és gyakorlat, theória és megvalósulás örökké aktuális összefüggése talán egyetlen bölcslelettudományban sem mutat olyan elevenül tapintható kapcsolatot, mint éppen a pedagógiában. A nagy pedagógusok minden időben tanítottak; alakítani, növelni, érlelni és kibontani csak az élő embert lehet. Veszedelmes tudomány, amely minden pillanatban a kényes, az érzékeny, a bonyolult életet érzi a keze alatt. Elő, kutató és kételkedő tudomány, amely folytonosan kérdez és amelyre a tények minduntalan válaszokat adnak. De ugyanakkor élő, kutató és megismerő tudomány is, olyan törvényszerűségek ismerője, amelyek ismét kérdésekké formálják a tények válaszait és örökebb, döntőbb válaszokat adnak.

A pedagógia tudománya tehát a *folytonos megvalósulás tudománya*. S a megvalósulás maga különböző rétegekben, különböző sikokon, különböző formák között történik.

Régebben egy-egy pedagógiai munka csak a tudományos világnak szólt, csak az elmélkedő kevesek ügye volt és legföljebb még a hivatásos nevelőké. Korunkban a pedagógia áttette hatócentrumát a hétköznapba. A mindennapi életet, a minden ember életét akarja átjárni elveivel. A munkaiskola, a Montessori-rendszer, a pszichoanalízis mind olyan jelenségek és tudományok, amelyek átlépik az elvi sík határait és *módszerré válnak*, beépülnek az élet gyakorlatába.

A külföldi könyvforgalom megindulásával végre hozzáférhetünk olyan munkákhoz, amelyek jellemzőek az utolsó évtizedek általános pedagógiai törekvéseire. Angliában a jóértelemben népszerű könyvek egész sora jelenik meg, amelyek mind a primer nevelőhöz, az emberréválás első és sok szempontból döntő letéteményeséhez, a *szülőhöz* szólnak. Ennek megfelelően nem a végső problémákkal foglalkoznak, hanem inkább a gyakorlati tennivalókkal, amelyeknek azonban ezekből a végső kérdésekből kell leszűrődniök. A módszer ezen belül is sokféle, a megoldások eltérőek.

H. M. Heaton a gyermek foglalkoztatására vonatkozó gyakorlati útmutatóját úgy írta meg, „hogy a legkevésbé okos anya is megérthesse”. Világos, egyszerű nyelven a nevelés minden mozzanatában az egészség jelentőségét hangsúlyozza, mint elérendő életalapot.

A játékok ötletes sokféleségében Fröbel alapelvére és Montessori módszerére ismerünk. Fröbelnél az erők harmónikus kibontása, elsősorban az élet esztétikai oldalán keresztül, Montessorinál játék és munka egymásbakapcsolódása a gyermeki szabadság atmoszférájában: ezek jelentik a két irányadó mozzanatot ebben a józan angol tanácsadó könyvecskében.

S ha figyelmesebben benelünk, észrevesszük, hogy a gyermek foglalkoztatásának változatos ismertetése őszinte szellemi magatartásból fakad; az embernek *autonóm személyiségként* és ugyanakkor az embernek *közösségi lényként* való felfogásából. A játékok és általában az irányelvek mindig az öntudatos, önmagában egész ember kibontakoztatását célozzák és egyidejűleg biztosítani igyekeznek azt a szociális egyensúlyt, amelyet az egészséges embernek a többiekkel való kiegészülésben és kölcsönösségben kell megtalálnia.

Ami tehát ezekben a játékokban sokféleképpen megjelenik, az elsősorban az *öntevekenység* alapmozzanata. A játék a gyermek legsajátabb életközege. A felnőtt nyújthat ösztönzéseket a gyermek játékához, felszabadíthatja a teret, de sohasem szabhat utat a képzeteknek; csupán forrásokat nyit meg, gátakat bont le, közelengedi a gyermeket önmagához.

Játékkal játékra nevelni, képzeleti elemekkel felszabadítani a fantáziát, alkotva alkotóvá tenni a gyermeket és ezen keresztül játékkal életre nevelni, erőre, szilárdságra, arányérzékre, kölcsönösségre: az elv már régen nem új, azonban még mindig nem tudott a maga egészében megvalósulni. Hasonló könyvek éppen ezért magyar vonatkozásban is igen kívánatosak volnának.

Mándy Stefánia.